

Håkan Järbur

INDIVIDANPASSAD SKOLA

Teckningar: Christina Guth

Information och beställning:

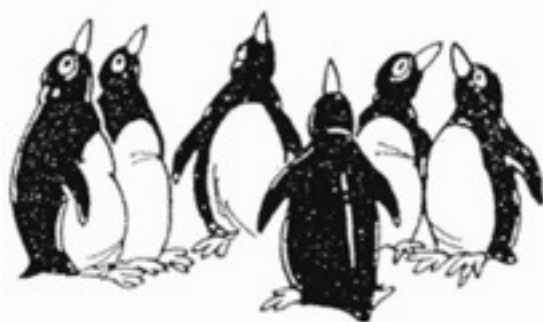
Håkan Järbur
Nockeby Backe 8A
168 40 Bromma
072-3108753
hakanjarbur@gmail.com

Tredje upplagan

© Håkan Järbur och Books on Demand
Grafisk form: Christel Niklasson
Tryckeri: Books on Demand

Innehåll:

Alla barn ska längta till skolan varje dag	6
Skolans uppgifter och ändrade förutsättningar	8
En bra skola	12
Tid att lyckas	14
Rätt arbetsuppgift	18
Rätt arbetssätt	24
Betyg	28
Läraryrollen	32
Individanpassad skola i Sverige	34
Praktiska tips	39
Lästips	41

-VI HAR SAGT TILL
HONOM ATT DET VAR
OMÖJLIGT, MEN HAN
VILLE INTE LYSSNA....

Alla barn skall längta till skolan varje dag

Svensk skola har ett problem som överskuggar allt annat - alltför många elever vill inte lära sig. Visst är det konstigt att vår skola inte lyckas bevara och förstärka den nyfikenhet och lust att lära, som de allra flesta barn har när de börjar i skolan? Att erbjuda en skola som alla barn längtar till varje dag, är en självklar och rimlig målsättning för all skolverksamhet.

Ordet ”skola” betyder ledig tid, fritid. Dit gick den grekiske unge mannen på sin fritid för att tillägna sig kunskaper och färdigheter som han tyckte att han hade nytta och glädje av.

Vad är det i dagens skola som hindrar så många ungdomar att uppleva den som en möjlighet, ett erbjudande, en tillgång, något att med förtjusning gå till varje dag och gör att den istället skapar känslor som tvång, meningslöshet och misslyckande?

Skolans uppgifter och ändrade förutsättningar

Alla samhällen måste, för att bestå, ha två processer igång: produktion och reproduktion. Mat, kläder, bostäder mm av livets nödtröft, olika under olika epoker och i olika delar världen, måste göras tillgängliga för medborgarna. Med reproduktion menar jag kvalifikation, det vill säga överförandet av de för produktionen nödvändiga kunskaperna och färdigheterna till nästa generation, och socialisation, att förse ungdomarna med de i samhället gällande normer, regler, attityder och etiska värderingar, som formar samspelet mellan människorna. I det gamla bondesamhället fungerade reproduktionen i produktionen. Nödvändiga kunskaper och normsystem överfördes från föräldrar till barn, när barnen från tidig ålder tog sin del i det gemensamma arbetet. Sambandet mellan kunskaperna och förmågan till överlevnad och ökat välbefinnande var dessutom, i motsats till nu, uppenbart. När först den ene och sedan den andre av föräldrarna i det industriella samhället lämnade hemmet för att sköta produktionen någon annanstans, behövdes skolan för att ta över såväl kvalifikation, som socialisation. Ytterligare två uppgifter tillkom, förvaring och sortering. Att förvara ungdomarna tills dess att de hade tillägnat sig tillräckligt mycket kunskaper och färdigheter för att ta sin del i

produktionen och att ge ungdomarna ingående kunskaper om och erfarenheter av arbetslivet samt djupast möjliga självkännedom - med vad har jag förutsättningar att lyckas bäst? - så att alla fick möjlighet att välja ett yrkesområde, inom vilket de kunde få vara duktiga och känna arbetsglädje. Detta var uppgifter som den svenska skolan länge lyckades väl med. Den allmänna kunskapsnivån blev, jämfört med de flesta länder, hög och många av våra läkare, tekniker, ekonomer med flera var ledande i världen. Samspelet mellan människorna i Sverige, både på arbetsmarkanden och i övrigt, ansågs också av många andra länder föredömligt och värt att lära av. I dag har svensk skola uppenbara svårigheter att skapa dessa, för vårt välfärds-samhälle, nödvändiga förutsättningar. Detta har, i huvudsak, fyra orsaker:

1. Den självklara auktoritet föräldrarna fick genom att det var de som förmedlade både kunskaperna, som möjliggjorde tillfredsställandet av de grundläggande behoven och vad som var rätt och fel i samspelet människor emellan, försvann, om inte förr, så under 60- och 70-talen.
2. Lärarnas auktoritet, som delvis byggde på vad som ovan sagts om föräldrarna, men också på 50- och 60-talens starka utbildningstro att utbildning gav bra arbete, som gav bra lön och hög status, som gav lycka i livet, försvann. Därmed försvann även lärarnas roll som de som personifierade och möjliggjorde allt detta.

3. Dagens arbetsliv och övriga samhälle är så komplicerat och överskådligt, att det är omöjligt för de flesta ungdomar att se sambandet mellan de kunskaper som skolan erbjuder och sina egna kommande behov.
4. På grund av att deltagandet i produktionen kräver så omfattande kunskaper och färdigheter, blir skoltiden för de flesta 11 år, och för många betydligt längre. Detta orsakar en växande otålighet. Under denna långa tid isolerar vi dessutom den uppväxande generationen från de äldre.

Detta leder till att en stor del av ungdomarna skapar egna normer och värderingar, grundade på andra informationsflöden som TV, film, musik mm, och dessutom på samma vägar ges många olika tillfällen att lära. Skillnaden i attityder och förkunskaper mellan olika elever i samma årskurs blir större och större. Att med dessa nya förutsättningar, inom den sammanhållna klassens ram, lösa skolans uppgifter med i huvudsakligen traditionell katederundervisning, är omöjligt. I nio år, men också i alltför stor utsträckning i den fortsatta utbildningen i gymnasiet, kräver vi att alla olika individer, utan att de ser nyttan och glädjen med det, på samma tid och på samma sätt skall lära sig samma sak. Vi får en skola full av förlorare. De långsamma eleverna som aldrig hinner med, utan ständigt misslyckas och snart slutar att försöka och väljer att hävda sig på annat sätt, och de snabba, som aldrig får anledning att anstränga sig, att pröva och utveckla sin förmåga.

En bra skola

När skolans resurser diskuteras, talar man med all rätt ofta om pengar. Hur mycket kostar varje elev i genomsnitt? Hur stor del av BNP går till utbildning? Man talar lika riktigt om personalen som resurs och diskuterar lärarutbildningens längd och innehåll, fortbildning under terminstid och under ferier mm. Man talar väldigt sällan om den enorma resurs, mänsklig och samhällsekonomisk, som varje elevs förmåga utgör och om det monstruösa resursslöseri som pågår i skolan idag.

En bra skola skapar förutsättning - lust att lära och möjlighet att lyckas - för alla elever att till fullo utnyttja sin förmåga till inläring och utveckling.

Ingen människa har någonsin lärt en annan någonting. Insikten om att jag som lärare aldrig lärt en elev någonting var en revolution för mig. Jag har arbetat som lärare i 30 år och alltid föreställt mig, att jag lärt ut en mängd kunskaper till mina elever. Om eleven inte kopplar på sin koncentration, sin avsikt att förstå och minnas, uteblir kunskapen oavsett vad läraren gör. Lärarens uppgift är att skapa förutsättningar för eleven att lära sig själv. Dessa tankar utgör grunden för en

helt ny skolvardag; rolig, spännande och stimulerande för både mina elever och mig. I det som nu är min skola

<i>vet eleverna</i>	varför de behöver den kunskap, som skolan erbjuder dem,
<i>får alla</i>	delvis välja kursinnehåll efter intresse och behov
<i>får alla</i>	välja arbetssätt efter sin förutsättning
<i>hinner alla</i>	göra färdigt sina arbetsuppgifter
<i>får alla</i>	själva planera när de vill ha prov och alla får göra om prov, som de anser att de misslyckats med
<i>är de flesta</i>	undervisningssituationer initierade av eleven, ”jag behöver hjälp” istället för att ”du ska kunna”
<i>ställer eleverna</i>	krav på sig själva och varandra, när det gäller uppträdande och arbetsro
<i>ber eleven</i>	om nästa års läroböcker före sommarlovet
<i>är det mindre svårt</i>	för vikarier att skapa en fungerande arbetssituation

Min insats är att ge varje elev TID ATT LYCKAS,
RÄTT ARBETSUPPGIFT och RÄTT ARBETSSÄTT

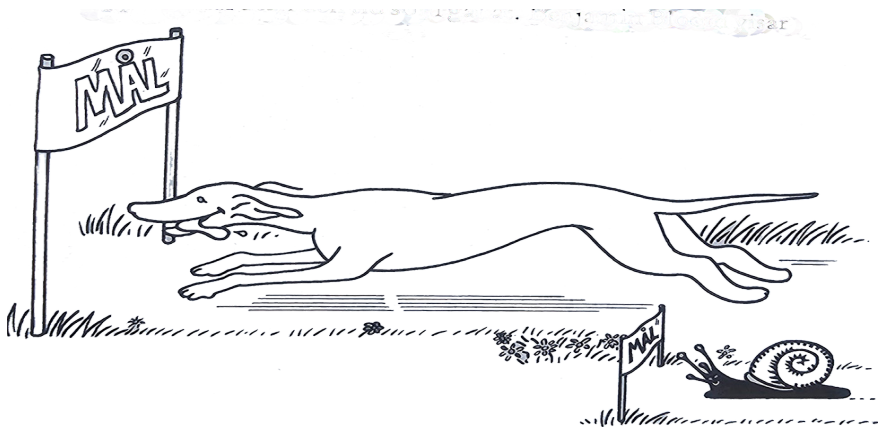
Tid

att lyckas

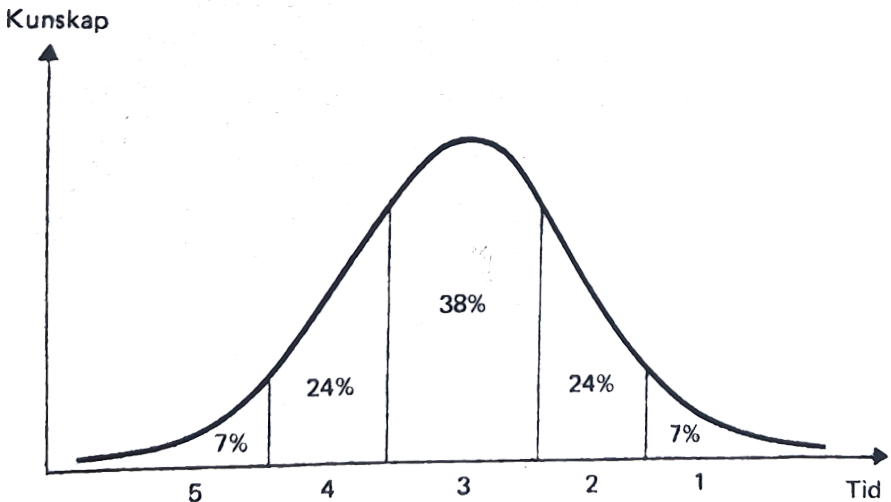
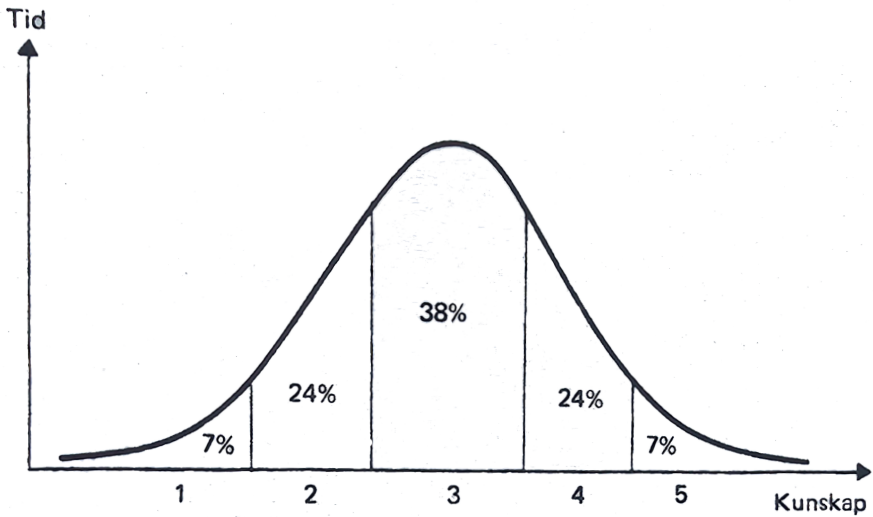
Jag har vid många tillfällen i olika lärargrupper försökt få igång en diskussion om påståendet ”olika barn behöver olika lång tid för att lära sig samma sak”. Jag har alltid misslyckats. Enigheten är fullständig. Alla lärare vet att det förhåller sig så.

Professor Benjamin Bloom har vid sin pedagogiska institution i Chicago under många år undersökt tidens betydelse för inläring. Han slår fast att den viktigaste skillnaden mellan människor när det gäller inläring inte är förmågan att nå ett visst uppsatt mål, utan den tid som går åt.

Benjamin Bloom visar att om den långsamme inläraren får fem gånger så lång tid på sig som den snabbe, så når båda samma resultat.

Om skolan tar hänsyn till elevernas olika behov av tid för inlärning kan ca 80 procent av eleverna nå fram till den kunskapsnivå som 30 procent av våra svenska elever når idag, dvs till betyg 4-nivån. Resonemanget belyses i nedanstående kurvor:

Den första kurvan är en gammal bekant och behöver ingen ytterligare kommentar.

Den andra kurvan innehåller lösningen på många svåra problem i all undervisning. Tids- och kunskapsaxeln har bytt plats. Den önskvärda mängden kunskap och färdighet, grundkursen, fastställs och sedan får varje elev den tid hen behöver för att tillgodgöra sig denna. När du fastställer din grundkurs för respektive ämne och år, utgår du från den tid som ämnet enligt timplanen disponerar och lägger till rimlig hemarbets-tid. Ett entimmarämne får ut 13-15 lektioner per termin när allt som går bort är avräknat, och rimlig hemarbetstid är naturligtvis olika för olika åldrar. Grundkursen bör innehålla den mängd stoff som våra 30 procent långsammaste elever, under förutsättning att de arbetar och gör sitt bästa, i genomsnitt kan tillgodgöra sig på 80 procent av tillgänglig tid.

Resterande 20 procent av ämnets tid bör även den gruppen ges valmöjlighet. Det är en fördel om grundkursens innehåll finns att hämta i olika medier: bilder, ljudband, texter, i samband med studiebesök mm. Grundkursen bör vara uppdelad i så tydliga, noggrant preciserade, delmål som möjligt. Dessa kan tex i NO- och SO-ämnena bestå av arbetsuppgifter, i matematik av uppgifter av olika svårighetsgrad inom skiftande matematiska områden, i svenska och språk av ett antal uppgifter inom olika moment: tala, läsa skriva, lyssna, osv. Detta skapar förutsättningar att vid behov individanpassa även inom grundkursen och att utvärdera varje delmål för sig, både som

underlag för bedömning av vad som måste tränas mer, respektive vad eleven tillgodogjort sig och för eventuell betygssättning. De olika årskursernas grundkurser skall bygga på varandra och tillsammans på 9 år ge den grundläggande kunskap och färdighet, som varje individ minst behöver för att kunna delta i vårt samhälle, både som ansvarstagande medborgare och som konsument av samhällets utbud. Det är viktigare att eleven behärskar grundläggande kunskaper och färdigheter än att läraren har gått igenom allt i läroplanen samt läromedlens alla delar. När eleven tillgodogjort sig grundkursen och, på olika sätt i olika ämnen och stadier, fått tillfälle att visa upp sin nyvunna kunskap/färdighet för sin lärare och/eller sina kamrater, ägnas resten av ämnets tid, olika mycket för olika elever, åt önskekursen. En önskekurs är en, i samråd med läraren, av eleven vald fördjupning. I SO-ämnen har jag valt att låta eleverna fritt välja innehåll i önskekurserna utan samband med den just genomarbetade grundkursen.

Om jag kräver att önskekursen skall anknyta till den aktuella grundkursen, vinner jag att eleven genom sin grundkurskunskap bättre förstår sin fördjupning, men förlorar den nyfikenhet och entusiasm som just den eleven kanske känner för något helt annat inom ämnet. Om dessutom samtliga elever i en klass, om det vill sig illa i flera klasser, samtidigt ska fördjupa sig inom ett visst område, uppstår stora problem att komma åt lämplig litteratur. I andra ämnen är naturligtvis andra skäl de som väger tyngst.

Rätt

arbetsuppgift

Grundkursens arbetsuppgifter skall leda fram till sådana kunskaper och färdigheter att alla elever får anledning att tänka:

- ”Oh, vad bra att jag skall få lära mig det här!”

I fortsättningen kallar jag skolans innehåll för ”skolkunskaper” och det som eleven behöver i livet utanför skolan för ”brukskunskaper”. Det gäller att välja ett sådant innehåll i grundkurserna att det går att visa goda, tydliga skäl för vilken användning, glädje och nytta, som våra elever kommer att ha av detta i livet utanför skolan. Sambandet mellan skolkunskaper och brukskunskaper måste vara fullständigt.

Det är först när eleven har insett sambandet som skolarbetet kan kännas meningsfullt. Att som idag, i stor utsträckning, motivera skolkunskaperna med att de kan användas som byteskunskap, dvs för att byta till sig ett betyg som dessutom är beroende av andras prestationer, förvandlar skolan till ett meningslöst tvång för alla de som inte anser sig behöva, eller har svårt att erövra, det höga betyget. Det grundlägger dessutom känslan av att när jag har bytt färdigt - redovisat min kunskap - är den färdiganvänd, behövs inte mer och kan glömmas. Att visa sambandet mellan skolkunskaper och brukskunskaper, så att alla våra olika elever med olika förutsättningar och intressen - en del med och andra utan medvetna mål - kan känna skolarbetet meningsfullt, är svårt.

Det förutsätter både en djup kunskap om såväl aktuellt samhällsliv som näringsliv och om utvecklingstendenser och förändringssträvanden i framtiden - vilka kunskaper och färdigheter som är mest gångbara under våra elevers liv. Vi lärare behöver hjälp. Hjälp av andra lärare, av elever och av vuxna med olika uppgifter och roller i samhället. Svenska Arbetsgivarföreningen ställer ett utomordentligt studiedagspaket "Företag som läromedel" till skolans förfogande och inbjuder till samarbete mellan företag och skola på lokal nivå, vilket är ett exempel på just sådan hjälp. En "Skäl att arbeta i skolan-bok" efterlyses, där alla tänkbara goda skäl samlats ihop, så att alla elever själva, eller med hjälp av föräldrar och lärare, kan hitta för var och en bärande argument.

När mina elever och jag startar arbetet med en terminskurs i ett SO-ämne, börjar vi med att tillsammans titta igenom rubrikerna till de texter och arbetsuppgifter grundkursen omfattar, och funderar över i vilka sammanhang och situationer man kan behov och glädje av den aktuella kunskapen. Elevernas synpunkter, kompletterade med mina skäl för att ha med de aktuella avsnitten i grundkursen, skrivs upp på tavlan. Ibland testar vi också med enkel handuppräkning elevernas förväntan inför rubrikerna och jämför senare med inställningen efter färdigt arbete. Dessa diskussioner föder ofta nya och spännande tankar. När jag lyckas, tar eleven med entusiasm själv över ansvaret för sin egen inläring.

Hur skall arbetsuppgifterna vara konstruerade för att ge eleverna

initiativkraft - självförtroende, mina tankar och idéer duger

kritiskt tänkande - förmåga att prioritera, sortera och värdera information

förmåga att se sammanhang - orsak och verkan, dra slutsatser, sammanfatta

kreativitet - förmåga att tänka nya tankar

mod att kommunicera - att delta, att påverka

Uppgifterna skall endast då det är speciellt motiverat vara av kvantitativ art, dvs innebära krav på att utan bearbetning återge källans (bokens, lärarens eller andra källors) faktauppgifter. De skall istället vara kvalitativa, genomsyras av:

- Förklara hur...
- Varför...?
- Jämför...
- Välj ut det/de viktigaste...Motivera!
- Redovisa vad du tycker om...Motivera!

Här är det motiveringen att eleven har skäl för sina åsikter som är det viktiga.

- Exempelfrågor, där skolkunskapen kopplas till elevens tidigare förvärvade vardagsuppfattning
- Reflekterande essäfrågor, där eleven med egna ord och ett ämnesbetingat ordförråd själv uttrycker sin uppfattning med noga redovisade motiv.
- Tillämpningsuppgifter där eleven i vardagliga situationer använder sina nyförvärvade kunskaper i tex språk, NO eller matematik

Innan jag i stigande omfattning lät mina elever arbeta med den här typen av arbetsuppgifter, hade jag själv två bestämda invändningar: att det var för svårt för eleverna och att det skulle bli oerhört arbetsamt att rätta och bedöma uppgifterna. Båda invändningarna har dessbättre visat sig felaktiga. Även långsamma elever tänker mycket och klokt om de bara får tid, och vilka härliga stunder jag har haft i klassrummet när jag genom det här arbetssättet fick tid att sitta tillsammans med en eller några av mina långsamma elever och med utgångspunkt i en sådan här arbetsuppgift hjälpa dem fram till ett väl underbyggt eget ställningstagande. Utvärderingen av elevernas svar blir inget problem eftersom jag ju har en tydlig i förväg preciserad avsikt med min fråga - vad jag vill att eleven skall få ut av den. Det är naturligtvis också så att antalet sådana här uppgifter i en

grundkurs blir avsevärt mycket lägre än om uppgifterna hade varit av kvantitativ art.

Dessutom är det så, att ingen människa kan lösa en kvalitativ uppgift utan faktakunskaper. Arbets sättet avlägsnar inte skolan från fasta kunskaper utan ger eleven goda skäl att skaffa dem, använda dem och förutsättning att bevara dem. Modern hjärnforskning har slagit fast att vilja att lära är en nödvändig förutsättning för all inläring. Inläring på handlingsnivå - det vi gör, upplever, bearbetar, använder för att dra slutsatser och formulera - ger den mest effektiva och varaktiga inläringen. Ofta går vi i skolan direkt på resultaten, det vi vill att eleven skall kunna, och förorsakar på det viset att det bestående resultatet uteblir. Per Måhl har i sin bok "Betyg - men på vad?" i kapitel 9 "Kvalitativ pedagogik" och kapitel 10 "Kvalitativ bedömning" på ett utmärkt sätt med tydliga exempel från olika ämnen klargjort skillnaden mellan kvantitativa och kvalitativa frågor och gett svar på kvalitativa frågor. Boken rekommenderas varmt.

Rätt

arbetssätt

Människor har olika sensoriska inlärningsvägar. 30 procent är visuella, 25 procent är auditiva, 15 procent är kinestetiska och 30 procent har blandad modalitet, dvs växlar modalitet efter krav. De sistnämnda 30 procenten är de människor som klarar sig bäst.

Var och en av de övriga grupperna kan bli en problemgrupp beroende på hur undervisningen är upplagd. Dr Walter Barbe från Kalifornien i USA slog också fast, att de barn som gjorde de största framstegen i skolan var de, vars modalitet stämde bäst överens med sin lärares.

Några av eleverna i varje klass lär sig alltså bäst genom att undersöka och pröva sig fram eller genom att läsa. Några lär sig genom att lyssna och att skriva stödord eller bygga tankekartor. Några skriver sammanfattningar och andra lär sig genom täta repetitioner för sig själva eller genom att förklara för andra. Vi måste ge varje elev möjlighet att i största möjliga utsträckning arbeta på det för var och en effektivaste sättet.

Mina so-elever har samtliga fått undervisning i mindmap-tekniken och kan välja anteckningsteknik. De kan naturligtvis också besvara en del av grundkursens provuppgifter med hjälp av mindmaps. De som vill, får under en del av varje arbetspass, diskutera med andra och hjälpas åt med att få så utförliga svar som möjligt.

VAD BRA ATT
JAG KAN PRÖVA
VILKET SÄTT JAG
LÄR MIG BÄST PÅ!

Grundkursens texter finns inspelade på band så att den elev som vill kan lyssna och läsa samtidigt eller bara lyssna för att skaffa sig erforderligt underlag för att lösa uppgifterna. Banden kvitteras ut av eleverna för hela den tid som arbetet med grundkursen pågår. Fem till sju elever i varje klass använder kontinuerligt banden, vilket frapperande väl svarar mot de 25 procenten auditiva eleverna. Önskekurserna redovisas muntligt med stöd av arbetsprojektor- ”det här har jag lärt mig om det som jag är intresserad av”- eller skriftligt. Mera om det i kapitlet ”Betyg”.

Individanpassad undervisning, katederundervisning, grupparbete?

Individanpassad undervisning utesluter inte katederundervisning. Effektivt arbete är arbete som, på kortast möjliga tid, leder till måluppfyllelse- att alla elever maximalt utnyttjar sin förmåga till inläring och utveckling. Den bästa metoden för arbete i en klass är den metod som sammanlagt för klassens alla elever ger högsta möjliga inlärnings/utvecklingseffekt per tidsenhet. Självklart är gemensamma introduktioner och genomgångar, berättande, diskussioner och sammanfattningar m m i olika omfattning i olika ämnen på olika stadier utmärkta och nyttiga, men under den del av tiden i skolan som eleven bedriver enskilt arbete och i den del av arbetet som skall utföras utanför lektionstid,

måste alla elever få, efter var och ens förmåga, anpassade uppgifter, möjlighet att välja det effektivaste arbetssättet och tid att lyckas.

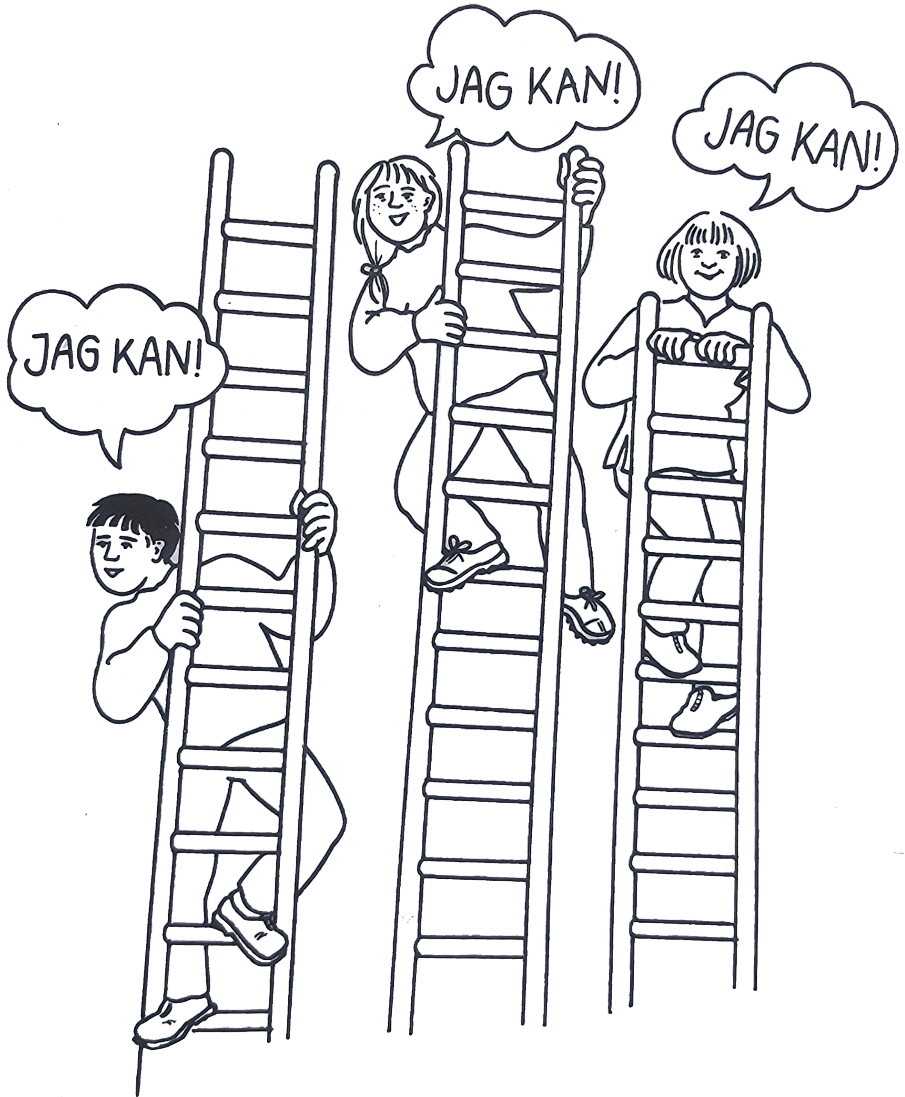
När sedan alla elever genom en kombination av individanpassat arbete och katederundervisning skaffat sig såväl kunskaper som åsikter, är grupparbetet en utmärkt form för att träna samarbete, för att upptäcka värdet av vad andra tycker och kan och för att uppleva hur det ur den gemensamma ansträngningen alltid uppstår något som är bättre än vad var och en hade med sig in i gruppen. Grupparbete som inte bygger på att samtliga deltagare ges möjlighet att tillföra gruppen något - att vara betydelsefulla, tenderar att i stället leda till arbetsdelning, utnyttjande och dålig arbetsmoral.

Samarbete i ordnade former bör alltid uppmuntras. Mina elevers klart uttalade gemensamma målsättning är att samtliga klassens elever skall ha full poäng vid alla grundkursredovisningar. Att hjälpa varandra till det är odelat positivt. Eftersom ett antal elever i varje klass behöver ett tyst och lugnt rum för att utföra ett koncentrerat arbete, innebär den hjälpen också att samarbete i klassrummet bara sker vid gemensamma avbrott i det, vid sidan om katederundervisning och önskekursredovisningar, tysta arbetet. Samarbete med gemensamma önskekurser sker naturligtvis på samma sätt.

Betyg

Hur kan utvärdering vara möjlig utan tydliga medvetandegjorda mål? Betygsfrågan får i den individanpassade skolan en helt ny dimension. Den avdramatiseras helt. Genom att varje arbetsuppgift som del av en genomtänkt grundkurs har ett klart och tydligt preciserat mål, sker varje lektion, under arbetets gång, en oavbruten utvärdering. ”Det här är bra.” ”Det här behöver Du arbeta mer med.” ”Nu kan Du.” Det blir helt naturligt att en del elever lär sig fortare än andra och därmed, på den tid som står till buds, lär sig mer och når djupare, men det den långsammare eleven lär sig kan hen lika bra som den snabbare. Att vara duktig blir liktydigt med att göra det bästa möjliga av min förutsättning, att göra så gott jag kan. Genom att alla får möjlighet att vara duktiga, att vara stolta över vad de åstadkommit i skolan, så växer självförtroendet och självkänndomen och var och en blir medveten om vad hen kan och passar för. Skolan blir inte en serie misslyckanden, som gör att eleven drar sig undan gemenskap eller försöker hävda sig på annat ofta negativt sätt, utan en positiv kraft för alla. ”Ingen lyckas med allt. Jag lyckas med lite färre saker än många andra, men jag lyckas, jag duger, jag kan”. När sedan terminens/årskursens resultat skall sammanfattas inför föräldrainformation och betyg, är eleven fullt medveten om sina prestationer.

I årskurser där betyg ges informeras naturligtvis eleven redan vid arbetets början om vilket betygsvärde respektive prestation

har, så att varje elev själv kan bestämma sitt kunskaps- och betygsmål och sedan arbeta så mycket som behövs för att nå målet. Mina so-elever i åk 8 och 9 får grundkursens arbetsuppgifter vid starten av terminens arbete. De får veta hur många poäng varje arbetsuppgift kan ge och att det kommande provet omfattar en del av arbetsuppgifterna i oförändrat skick. De får också veta att de måste ha minst 90 procent av möjliga poäng på provet för att få betyg 3. Då vet de, att om de utför arbetsuppgifterna väl och tillgodogör sig kunskaperna, behöver de inte oroa sig inför provet. De vet att de kan klara alla frågor med full poäng. Den kunskapsmängd som behövs för att klara grundkursens samtliga arbetsuppgifter svarar väl mot det som i den relativa betygsskalan behövs för samma betyg. Provet får eleven göra när som helst under den till ämnet anslagna tidsperioden, dock senast vid ett redan vid starten angivet datum, efter vilket även de långsamma har möjlighet att ägna sig åt önskekursarbete. Då ges också tillfälle till av mig initierade jämförelser, sammanfattningar och diskussioner som alla elever har möjlighet att förstå och delta i, eftersom de alla i grundkursen har en gemensam kunskapsbas. Valfriheten i tid för prov åstadkoms genom att det till varje terminskurs finns minst två olika prov, vilket också ger eleverna möjlighet att göra om prov som de anser att de misslyckats med. Den elev som har en högre målsättning än vad grundkursens resultat ger, måste göra en eller flera önskekurser (se s 16). Vid redovisningen av muntlig eller skriftlig önskekurs bedöms innehållets kvalitet, viktiga kunskaper och egna reflek-

den av kunnighet (innantilläsning ger 0 poäng) och mängden kunskap. Om eleven kan berätta om "sitt ämne" med rimligt innehåll - olika ämnen är olika svåra - utan annat stöd än bilder och enstaka stödord på en stordia i 6-8 minuter, får hen 4 poäng. För högre poäng krävs längre redogörelser, 10 minuter c:a 6 poäng. Erhållna poäng meddelas i direkt anslutning till redovisningen. Är redovisningen skriftlig sker den i en provsituation och värderas på samma sätt. Fyra poäng motsvarar ett betygssteg utöver grundkursens resultat.

Med hjälp av önskekurser kan man höja sig två steg, inte mer. En tvåa på grundkursen kan aldrig ge bättre än fyra i betyg. Poäng från olika önskekurser adderas. Maxpoäng på en önskekurs är 10 poäng. Ej utnyttjade poäng kan "sparas" till kommande läsårs- eller stadiebetyg.

Exempel:

Grundkursbetyg	Önskekurspoäng	Terminsbetyg	Sparade poäng
1	Grundkurs måste göras om annars	1	0
2	0	2	0
2	4	3	0
2	6+3	4	1
3	2	3	2
3	3+5	5	0
3	10	5	2

Med stöd av en kombination av grundkurs och önskekurser, där mina elever exakt vet vad som krävs för de olika betygen, tar de över ansvaret för sina studier och för betygssättningen.

Läraryrollen

Lärarnas arbetssituation är fullständigt förändrad. Vi förser eleverna med verktyg: Skäl att lära, Tid att lyckas, Rätt arbetsuppgift, Rätt arbetssätt och Tydliga mål - delmål och övergripande. I stället för att tvinga oss på dem med våra kunskaper och våra mål för dem och uppleva, att många av dem ständigt försöker göra så lite som möjligt av det som vi vill, är vi en tillgång. Vi personifierar en möjlighet. Vi är de som kan hjälpa

dem att nå mål som de själva satt upp, kunskaper och färdigheter som de själva har bestämt att de vill skaffa sig. De allra flesta undervisningssituationer startar i ett behov hos eleven: Hur gör jag? Var hittar jag? Är det här bra? Arbetet i klassrummet är intensivt. Vi har ständig elevkontakt. Många vill fortsätta arbeta på rasterna. Hemarbetet innehåller mindre föreläsningförberedelse, mera allmänorientering i våra ämnen. Du kommer, liksom jag, att få små brev från vikarier som berättar om hur roligt det är att vikariera - eleverna har ju mycket de vill ha gjort. Cirka 80 procent av mina elever har hittills, före sommarlovet bett om nästa hösts grundkurser och arbetsuppgifter. När jag ser oförstående ut säger de: ”Jo, då kan vi jobba med grundkursen över sommaren och göra provet i augusti och sedan kan vi göra önskekurser hela hösten.” De flesta läser inte så mycket under sommaren men de har börjat tänka på skolarbetet på ett nytt sätt, planerar och tar själva ansvar. Några gör grundkursen på sommaren och arbetar med önskekursen under hösten och får då en bättre fördelad arbetsbelastning.

Alla barn skall längta till skolan varje dag. Jag är rädd att alla mina elever inte har börjat göra det än, men jag vet att de stortrivs med det här arbetssättet. Så kanske - när hela skolan får genomsyras av Lust att lära och Möjlighet att lyckas - kanske! Jag vet också att när vi har skapat en skola som förtjänar att alla elever längtar dit varje dag, så kommer vi lärare också att göra det.

Individanpassad

skola

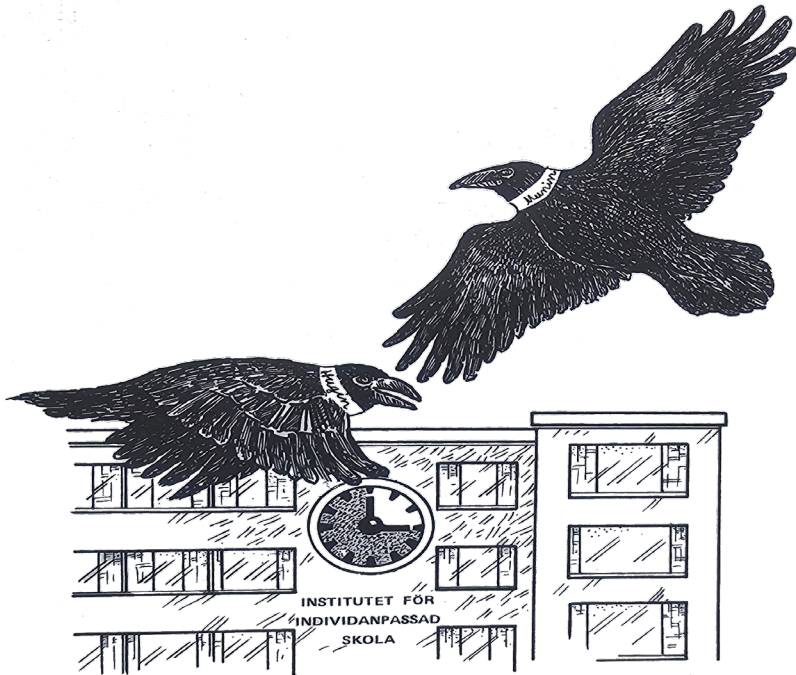
i Sverige

Alla svenska läroplaner, gamla och nu gällande, ställer kravet på lärarkåren att individualisera skolarbetet - att låta varje elev arbeta efter sin förutsättning. Alltför många lärare har hävdat att det inte går och så har skolan i stället försökt utjämna de stora skillnaderna mellan olika elever med hjälp av nivågrupperingar. Vi har haft: folkskola – flickskola – realskola, särskild och allmän kurs i engelska - tyska - franska - kemi - fysik - matematik, 9 G-9 Ha-9 Tp, en period när var femte lärare på grundskolan var speciallärare i obsklass - obsklinik, hjälpklass eller i andra former av stödundervisning. Utvärderingen av nivågruppering visar att den inte ger önskad effekt. Problemet kvarstår. Det är uppenbarligen så, att även om vi gör flera olika nivågrupper, är spridningen hos våra elever i samma grupp fortfarande så stor att katederundervisning, där undervisning sker på samma sätt, på samma tid och med samma krav, misslyckas.

Jag har under läsåret 1991-92 fått möjlighet att arbeta med att kartlägga så många som möjligt av de försök med individanpassad skola som pågår inom, i första hand, grundskolan i Sverige. Det är mycket glädjande att kunna konstatera, att det

idag finns en snabbt växande skara lärare på lågstadiet och på mellanstadiet, som utvecklat arbetsmetoder och materiel för att individanpassa skolarbetet. På högstadiet är vi inte lika många, men det är mycket hoppningivande att jag även bland oss har hittat lärare inom hemkunskap, matematik, NO, slöjd, SO, språk och svenska, som har övervunnit svårigheterna med individanpassning. Kunskap och erfarenhet om hur man i praktiken i våra klassrum utvecklar en individanpassad skola i alla ämnen på alla grundskolans stadier finns i Sverige. Svenska lärare har skapat förutsättningarna för en skola där varje elev under hela sin skoltid får arbeta utifrån sin egen förkunskap och kapacitet, får öva sin förmåga att tänka och samarbeta, får möjlighet att själv sätta upp mål och ta ansvar för att nå dem, att känna stolthet över utförda uppgifter, att känna arbetsglädje och därigenom växa i tillit till sig själva.

Mellan 1992 och 2004 fanns Institutet för Individanpassad Skola. Till institutet knöts verksamma lärare, som själva utarbetat sådana arbetssätt. Tredjedelslärare, vilket innebar ned-sättning i undervisningsskyldighet med 1/3, som gav 1/3 lägre lön, vilken ersattes av institutet. Dessa lärare skulle, under de ca två lektionsfria dagarna per vecka som detta möjliggjorde, fortsätta kartläggningen, inom sitt stadium och/eller ämne, av arbetsmetoder som leder mot en individanpassad skola. De skulle också, var och en runt sig, samla en grupp lärare med samma inriktning och med intresse av att för kollegor i andra skolor berätta om sin metodik. Så snart

möjligheten förelåg, skulle organisationen byggas ut till att omfatta även gymnasieskolan.

Alla utbildningsintresserade: politiker, föräldrar, lärare, skolledare, elever mfl kunde via institutet få information om individanpassad skola. Institutet skulle vidare, till så lågt pris som möjligt, erbjuda studiedagar, kurser och andra slag av lärarfortbildning i form av att de till institutet knutna lärarna berättade om sitt sätt att arbeta. Institutet skulle också samla in och förmedla forskningsresultat med anknytning till individanpassad skola. Vid institutet skulle ett nätverk av lärare byggas upp så att de som ville, genom att anmäla sig till institutet, kunde få

kontakt med kolleger som tänker i samma banor, få tips om ny undervisningsmateriel som underlättar ett individanpassat arbetssätt och bli styrkta genom information om att vi blir fler och fler. Genom att samla så mycket som möjligt av denna kompetens på ett ställe, och med största möjliga kraft till lägsta möjliga pris, ställa den till förfogande för alla som är intresserade av utbildning, hoppades jag att institutet skulle bidra till att göra svensk skola till En Bra Skola För Alla.

Institutet var verksamt mellan 1992 och 2004. Det hade som mest 14 anställda: 11 lärare med lön från institutet varav 4 gymnasielärare och 7 grunskolelärare, en skolledare, en sekreterare och en VD. I de organiserade grupperna som dessa lärare bildade, fanns ytterligare drygt 100 kolleger, både från grund- och gymnasieskola.

Jag gick i pension som VD 2002 och institutet lades ned 2004. Trots att jag hade gått i pension, kände jag hela tiden att något saknades i den svenska skolan efter detta. Det är därför jag nu har startat den ideella föreningen Individanpassad Skola, för jag ser nu, mer än någonsin, hur ungdomar kommer fel i livet, och där är jag övertygad om att skolan har en stor insats att göra. Det måste dock ske på barnens och ungdomarnas villkor, vi kan inte tvinga alla att stöpa sig i samma form, vi ska hylla och lyfta fram varandras personligheter och sätt att vara. Vi ska styra i rätt riktning istället för att tvinga, barnen och ungdomarna formar sig själva, om man bara ger dem chansen.

Jag vill fortfarande att alla barn ska längta till skolan varje dag och är övertygad att det är där vi lägger grunden till ett väl fungerande, blomstrande samhälle.

Praktiska

tips

Under arbetets gång har utmaningar och önskemål dykt upp.

1. Begär inför schemaläggningen minst en dubbeltimma, gärna fler, i det ämne eller den grupp av ämnen som du undervisar. Det är inte nödvändigt, men det underlättar, om eleverna kan få lite längre sammanhängande arbetspass både när de arbetar med grundkursen och önskekursen, men framför allt när de gör prov.
2. Bygg på sikt upp ett lättillgängligt referensbibliotek för so-ämnena. Gärna i ett klassrum där so-arbete alltid pågår så att det både kan vara tillgängligt för alla skolans elever under hela skoldagen och under uppsikt. Eleverna vill ofta låna hem arbetsmateriel. Om det är böcker eller annat som bara finns i ett exemplar och alltså måste vara tillgängligt för andra elever under skoltid, fungerar det utmärkt att eleven får kvittera ut materiet för en bestämd kväll eller helg. Glädjen över att fler intresserar sig för samma ämnesområde ger mycket god återlämningsmoral.
3. Om du undervisar i flera ämnen i samma klass är koncentrationläsning att föredra. Eleverna uppskattar att få avsluta ett ämne innan de börjar med nästa och prov och redovisningsperioderna blir då jämnare fördelade över terminen.

4. Ge redan när arbetet börjar besked om vilken dag som är sista dag för grundkursprov. Se till att det efter den dagen finns åtminstone några lektioner kvar av ämnets tid för önskekursredovisningar och genomgångar. Dessa tenderar naturligtvis att hopa sig mot slutet av terminen.
5. Redovisningen av önskekurser skall i mån av tid göras muntligt för klassen, annars skriftligt. Några av mina elever avstod från önskekurser och drog avsiktligt ut på arbetet med grundkursen för att slippa redovisa muntligt för kamrater. De får redovisa även önskekursen skriftligt genom att, under provförhållanden, i stolpform skriva ner vad de lärt sig. Samarbetsmöjligheterna med svenskämnets färdighetsträning är stora.
6. Periodvis kan det vara bra att begränsa antalet tillfällen, då eleverna får göra prov, till ett per vecka. Din möjlighet att hjälpa eleverna utanför klassrummet blir annars för starkt beskuren.
7. Välj inte att pröva arbetssättet på ett enstaka kapitel utan på minst en terminskurs. Grundkursens dragspelseffekt, att eleverna är olika snabbt klara, minskar kraftigt, och vinsterna, att du får god tid att hjälpa de långsamma med grundkursens uppgifter och de snabba med ett rikhaltigt arbetsmaterial om respektive önskekurs, försvinner nästan helt.
8. Ring eller skriv till Institutet för Individanpassad Skola för förtydliganden, mer information eller diskussion.

Lästips

Bergström M	1991 Barnet - den sista slaven.
Bokförlaget Seminarium
Di Meo K, Zillén E	1987 Åldersintegrerad undervisning, praktik och teori.
Ekelunds Förlag
Eriksson, R, Miliander J	1991 Lärarstyrd elevplanerad engelska.
Högskolan i Karlstad
Eriksson R	1992 Utvecklingsarbete i engelska på 34 högstadieskolor 1990-91.
Högskolan i Karlstad
Företag som läromedel	1991
Svenska arbetsgivareföreningen
Granberg, B	1990 Meningsfullt skolarbete
Ekelunds Förlag
Modén, E	1990 Den oändliga skolan
Utbildningsförlaget

- Måhl, P 1991 Betyg - men på vad?
HLS Förlag
- Roberts, W 1989 Hunnerkungen Attilas
hemliga ledarskapsprinciper.
Norstedts
- Rydenfelt, S 1990 Skola med sång och glädje.
Timbro
- Salin, S, Lundgren, T,
Strandler L 1992 Skola Futura - Professionella
lärare för en ny tids skola.
Lärarnas Riksförbund
- Steinberg, J 1992 Vad vill du med dina studier -
och ditt liv?
Ekelunds Förlag

